

Josef Stalin (1879-1953)

Kaynak: Pravda, 6 Mart 1953, s.1.

Gerçek adı **Josef Vissarionovich Dzhugashvili** olan **Josef Stalin**, 21 Aralık 1879 tarihinde, günümüzde Gürcistan'ın başkenti olan Tiflis yakınlarındaki Gori kasabasında doğmuştur. Babası, geçimini ayakkabıcılık ile sağlayan Vissarion Dzhugashvili, annesi ise Yekaterine Geladze'dir.

1894 yılında doğduğu şehirde bulunan Rus Ortodoks Kilisesi'ne bağlı ve ilköğrenim seviyesinde eğitim veren Gori İlahiyat Okulu'nu bitirdikten sonra Tiflis'e giderek yine aynı kiliseye bağlı Tiflis Ruhban Okulu'na devam etmiştir. Bu süreçte Transkafkasya'da yaşayan Rus Marksistlerinden etkilenerek devrim hareketlerine katılan Stalin, 1896-1897 yıllarında Marksistlerin düzenlediği yasadışı toplantılara iştirak ederek Marx, Engels, Lenin ve Plehanov'un yazılarını okumuştur. 1898 yılında Tiflis bölgesinde işçiler ve zanaatkarlar arasında Marksist ideoloji propagandası yapan *Mesame-Dasi* grubunun üyesi olmuştur. Tiflis Ruhban Okulu'nda sürdürdüğü dini eğitimini 29 Mayıs 1899 tarihinde sonlandırarak tüm zamanını Marksizm propagandası ve yasadışı devrimci faaliyetler ile geçirmeye başlamıştır. Stalin, yaşamının ilerleyen dönemlerinde bu süreci "devrimci harekete 15 yaşında, o sırada Kafkasya'da yaşayan Rus Marksistlerin bazı yeraltı gruplarıyla ilişki kurduğumda katıldım. Bu gruplar beni derinden etkilediler ve bana yasadışı Marksist yapıtları okuma beğenisini aşıladılar" şeklinde anlatmıştır. 1901 itibariyle Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDİP)'nin Tiflis teşkilatına katılmış ve takma ad olarak Koba'yı seçmiştir. Daha sonra talimat üzerine Batum'da Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin örgütlenmesi faaliyetlerinde de yer almıştır. 1902 yılında Batum'da siyasî bir işçi gösterisine liderlik ettiği gerekçesiyle tutuklanmış ve üç yıllığına Sibiryaya sürgüne gönderilmiştir. 1904 yılında sürgünden kaçmış ve Şubat 1904'te Tiflis'e dönmüştür. Aralık 1904'te P.A. Japaridze ile Bakü'de gerçekleşen işçi grevlerini organize eden Stalin, bu süreçte işçiler arasında yayılmakta olan sosyalist görüşler içerisinde Leninizm'i, Menşevizm ve diğer başka görüşlere karşı açıkça savunmuştur.

Stalin, 1905'te Bolşevik bir aileden gelen Yekaterina Svanidze ile evlenmiştir. 12-17 Aralık 1905 tarihleri arasında Transkafkasya Bolşeviklerinin temsilcisi olarak Finlandiya'da gerçekleştirilen Tüm Rusya Bolşevik Kongresi çalışmalarına katılmış ve burada V.İ. **Lenin** ile ilk kez karşılaşmıştır. Stalin, Lenin tarafından St. Petersburg'a davet edilmiş, beraber St. Petersburg'a giden ikili parti merkezini ve partinin yayın organı İskra'yı ziyaret etmiştir. 11 Nisan

1906 tarihinde başlayacak olan 4. Parti Kongresi'ne katılmak için kongrenin düzenleneceği Stokholm'e hareket etmiştir. Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi, 1907 yılında 5. Kongresini gerçekleştirmek amacıyla önce Kopenhag'ı seçmiş olsa da daha sonra siyasi sebepler ile kongre yeri İsveç ve Norveç olarak düşünülmüş, fakat nihai olarak Londra'da gerçekleştirilmiş ve Stalin bu kongreye delege olarak katılmıştır. Bu kongrede gelecekte kendi iktidarı döneminde Dışişleri Bakanlığı yapacak M. M. Litvinov ile tanışmıştır.

Bakü'de 1907 yılının Temmuz ayı itibarıyla "Bakinskiy Proletariy", "Gudok", "Bakinskiy Raboçiy" gibi gazetelerin yayın faaliyetlerinde yer almıştır. 1908 yılında tutuklanmış ve tekrar sürgüne gönderilmiştir. 1909 yılında sürgünden kaçıp Bakü'ye dönerek devrimci faaliyetlerini sürdürmeye başlayan Stalin, 1910 yılının mart ayında tekrar tutuklanmış ve 1,5 yıllık hapis hane hayatının devamında sürgüne gönderilmiştir. 1912 yılında, sürgün hayatı devam ediyorken RSDİP'in Merkez Komitesi'ne seçilmiştir. 1912 yılının Şubat ayında sürgünden kaçarak St. Petersburg'a dönmüş, burada Bolşevik hizbin yayın organları olan "Zvezda" ve "Pravda" gazetelerinin yayın faaliyetlerine katılmıştır. Nisan 1912'de tekrar tutuklanmış ve Narımskiy bölgesine üç yıllığına sürgüne gönderilmiş olmasına rağmen Eylül ayında sürgünden tekrar kaçarak St. Petersburg'a gelmiş ve Pravda'daki faaliyetlerini devam ettirmiştir. 1913 yılının Şubat ayında tutuklanarak Turuhanskiy şehrine sürgüne gönderilmiş ve 1916 yılına kadar burada kalmıştır. 25 Mart 1917 tarihinde Petrograd'a dönmüş, partinin Merkez Komite bürosu ile Pravda'nın editörü olarak görev almıştır.

Stalin, RSDİP'in Nisan Konferansı olarak da bilinen 7. Konferansına katılmış ve ulusal meseleler hakkında bir konuşma gerçekleştirmiştir. Burada yeniden Merkez Komite üyesi olarak seçilmiş ve Komite'nin yayın organları sayılan "Pravda", "Raboçiy i Soldat", "Proletariy", "Raboçiy" ve "Raboçiy Put" gazetelerinde yöneticilik görevi üstlenmiştir.

"Ekim Devrimi'nin" hazırlanmasında ve devrimde aktif rol almıştır. Devrimin başarı ile gerçekleştirilmesinin ardından 8 Kasım 1917'de düzenlenen 2. Tüm Rusya Sovyet Kongresi'nde Tüm Rusya Merkezi Yönetim Komitesi'ne (Всероссийский центральный исполнительный комитет-ВЦИК) seçilmiş ve ilk Sovyet Hükümeti'nde Milliyetler Komiseri olarak görev almıştır. Mart 1918 tarihinde gerçekleştirilen Rusya Komünist Partisi'nin 7. Kongresi'nde de Merkez Komitesi'ne seçilmiştir. 1918-1920 yılları arasında devam eden iç savaş yıllarında Merkez Komite'nin talimatı üzerine, Parti'nin askeri kanadı olan Devrimci Askeri Konsey'de yer alarak batı, güney ve güneybatı cephelerinde mücadele etmiştir. Bir süre Tüm Rusya Merkezi Yönetim Komitesi'nde İşçi-Köylü Savunma Konseyi Temsilciliği görevinde bulunmuştur. Bu süreçte Parti içerisinde savaşçı yönünü ön plana çıkarmıştır. 27 Ekim 1919 tarihinde "Kızıl Bayrak Nişanı" ile ödüllendirilmiştir. Barışçıl sosyalist yapıya geçiş dönemi olarak adlandırılan dönem içerisinde, parti karşıtı gruplara ve hiziplere karşı mücadele etmiştir. Rusya Komünist Partisi'nin Mart-Nisan 1921 tarihinde gerçekleştirilen 10. Kongresi'nde "Ulusal Meselede Parti'nin Sonraki Görevi" başlıklı bir konuşma gerçekleştirmiştir. Ertesi yıl sonra gerçekleştirilen 11. Kongre sonrasında 3 Nisan 1922 tarihindeki Rusya Komünist Parti Merkez Komite toplantısında Merkez Komite Genel Sekreterliği'ne seçilmiştir. İleride elde etmek istediği iktidar çerçevesinde partiyi kendi amaçları doğrultusunda tasarlayıp, parti içi atamaları da bu minvalde düzenleyeme başlamıştır. Ölümünden önce Lenin, Stalin'in Genel Sekreterlik görevinden alınmasını istemiş, ancak Lev Kamelev ve Grigori Zinovyev ile anlaşan Stalin bu isteğin gizlenmesini sağlamış, Troçki'ye karşı iktidar mücadelesi vermeye başlamıştır.

Nisan 1923 tarihinde gerçekleşen Rusya Komünist Partisi'nin 12. Kongresi'nde "Parti ve Devlet İnşasında Ulusal Anlar" başlıklı bir konuşma gerçekleştiren Stalin, bu süreçte Lenin'in rahatsızlığından da faydalanmış ve parti içerisindeki Troçkist hizbe karşı mücadeleyi hızlandırarak konunun parti içerisinde tartışılmasını sağlamıştır. Ocak 1924'te "Tartışmanın Sonuçları ve Partideki Küçük Burjuva Önyargısı Hakkında" başlıklı konuşmasıyla 13. Parti Konferansı'nda

parti içerisinde küçük burjuva önyargısının ifade edicileri olarak Troçkistleri şiddetle kınamıştır.

Troçki yürütmekte olduğu *Savaş Komiserliği* görevinin de etkisiyle parti içerisinde güçlü bir konumda olmasının yanı sıra Lenin'den sonraki lider olarak adlandırılmaktaydı. Ancak gerek kendisinin yapmış olduğu bazı hatalar gerek de Stalin'in akıllı politikaları sayesinde iktidarı kaybetmiştir. Lenin'in ölümü sonrasında radyoda gerçekleştirdiği konuşmalar ve gazetelerde kaleme aldığı yazılar ile halk arasında da Stalin'in popülaritesi artmıştır. Bu süreçte Buharin ile ittifak kuran Stalin, Kamelev ve Zinovyev'e karşı hareket etmiştir. Troçki, önce 1926 yılında Politbüro'dan, daha sonra ise 1927 yılında Zinovyev ile birlikte parti Merkez Komitesi'nden çıkarılmıştır. Nikolay Buharin'in de iktidardaki etkisini azaltan Stalin, 1927 yılı itibarıyla Sovyet idaresinin mutlak sahibi olmuştur.

Lenin'in ölümünden sonra Stalin, Sovyetler Birliği Komünist Parti politikasının detaylandırılması ve uygulanmasında, ekonomik ve kültürel kalkınma planlarında, ülkenin savunma kabiliyetini güçlendirmeye yönelik tedbirlerde ve parti ile Sovyet hükümetinin dış politika uygulamalarında aktif rol almıştır. Parti'nin diğer önde gelen liderleriyle birlikte Stalin, Leninizm karşıtlarına karşı uzlaşmaz bir mücadele yürütmüştür. Troçkizm'in ve sağcı oportünizmin ideolojik ve siyasi yenilgisinde, SSCB'de sosyalizmin zaferi amacıyla Leninizm öğretisini savunmada ve Parti'nin birliğini sağlamlaştırmada önemli roller oynamıştır.

Sosyalizmin inşasındaki kilit görev; ülkenin ekonomik bağımsızlığını, ekonomik olarak tüm dalların yeniden inşasını, Sovyet devletinin savunma kabiliyetini de sağlayan sosyalist sanayileşme olmuştur. Ayrıca bu süreçte kültür devriminin uygulanması da sosyalizmin ve SSCB'nin zaferi için büyük önem taşımıştır. Tüm bunların sağlanmasında ise Stalin önemli görevler üstlenerek ön plana çıkmıştır.

Stalin döneminin üzerinde en çok konuşulan hadiselerinden birisi *Büyük Tasfiye*, *Büyük Terör Dönemi*, *Yezhov Dönemi* olarak da adlandırılan, birtakım Sovyet vatandaşlarına uygulanan sürgün, hapis ve idam cezaları sürecidir. Tasfiyelerin nedenleri hakkında genel olarak iki farklı görüş vardır. İlk görüş, Stalinist resmî tarih yazımıdır ve ona göre; 1930'lu yıllarda Komünist Partiye ve genel olarak ülkenin bütünlüğüne karşı bir komplonun açığa çıkarılmış olmasıdır. Parti içinde üst kademelerde bulunan çoğu kişi aslında parti içindeki gizli düşmanlardır. Bu düşmanlar, Lev Troçki tarafından yönetilen ve içlerinde uzun süredir partinin en üst görevleri içinde bulunan ve kendilerini Lenin'in en yakın yoldaşları olarak gösteren Zinovyev, Buharin, Kamenev, Rykov gibi kişilerden oluşuyordu. Bunların amacı Sovyetler Birliği'ni yıkıp kapitalizmi geri getirmektir. Bunlar, bu uğurda Almanlarla bile iş birliği yapmakta çekinmemişlerdir. Stalinist teze göre hain olan bu kişiler; halka açık davalarda yargılandılar, parti istihbaratının ve partinin çabalarıyla açığa çıkarılıp suçlarını kabul ettiler ve Sovyet devleti tarafından adilce cezalandırıldılar.

Buna karşılık Sovyet muhaliflerinin ve Batılı araştırmacıların Stalin'in tasfiyeleri hakkındaki tezine göre ise; 1930'lu yılların ortalarında Stalin, kendisine muhalif olanların tutuklanmasını ve öldürülmesini talep etmiştir. Stalin'in bu isteğine Politbüro içindeki Kirov gibi ılımlı üyeler karşı çıkmışlardır. 1934 yılında Kirov'un yükselişini önlemek için Stalin, onun ortadan kaldırılmasına karar vermiş ve 1 Aralık 1934 tarihinde Kirov, Leningrad parti binası içinde suikasta uğramıştır. Kirov'un suikastının üzerinden birkaç saat geçmeden Stalin olağanüstü hâl ilan ederek teröristlerin davalarındaki temyiz haklarını kaldırmış ve idam cezalarını mecburi hale getirmiştir. Tasfiyenin resmi olarak başlama sebebi Sergey Kirov'un öldürülmesi sonucunda açığa çıkan Sovyet karşıtı Troçkist gruplarıdır.

1935 yılındaki tasfiyede yaklaşık 300.000 parti üyesi Komünist Parti'den ihraç edilmiş ve üç büyük göstermelik yargılama tasfiyeyi pekiştirmiştir. Bu yargılamalardan ilki Ağustos 1936'da, ikincisi Ocak 1937 - Şubat 1937 tarihleri

arasında ve üçüncüsü de Mart 1938'de gerçekleşmiştir. Her davada da üst dereceli Sovyet devlet adamları yargılanmış ve infaz edilmişlerdir. 2 Temmuz 1937'de Politbüro, yerel parti sekreterlerine bölgelerindeki en düşmanca davranan Anti-Sovyet unsurları tutuklamalarını ve öldürmelerini emretmiştir. 30 Temmuz'da bölgeler için ölüm ve sürgün kotaları getirilmiştir. İçişleri Halk Komiserliği (NKVD) tarafından Sovyet Birliği içinde 72.950 kişinin kurşuna dizilmesi ve 259.450 kişinin tutuklanıp sürgün edilmesi gerektiği belirtilmiştir. 1937 yılının Ağustos ayında Stalin, NKVD üyelerine tutuklama ve infaz kotaları getiren bir emir yayınlamıştır.

Tasfiyeler partinin üst kademelerinin ötesine de uzanmış ve önde gelen akademisyenler, yabancı dil öğretmenleri, diplomatlar, azınlık liderleri de tasfiye edilmiştir. Tasfiyeler sonucunda yüksek rütbeli 733 ordu komutanından yaklaşık %79'una denk gelen 579'u tasfiye edilmiştir. Büyük Tasfiye ile ilgili ikna edici istatistikler mevcut olmadığı için ilgili dönemde öldürülenlerin sayısı tam olarak belli değildir. Mevcut kaynaklarda oranlar değişiklik göstermektedir. İlginç bir şekilde Büyük Tasfiye döneminde suçlananlar çoğu zaman kendilerine yöneltilen anlamsız iddiaları kabul etmişlerdir. Bunun bir sebebi, suçlananların bir kısmının sahip oldukları parti disiplininden dolayı Komünist Parti'nin asla yanlış yapamayacağını düşünmeleri; diğer bir sebebi ise sorgulamalar sırasında işkence görmeleri ve aile bireyleri ile sevdiklerinin tehdit edilmeleridir.

Stalin'in yürüttüğü tasfiye politikaları ve İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri sonucunda 1946 yılında Komünist Parti üyelerinin sadece üçte biri Almanya'nın Sovyetler Birliği'ni işgali öncesinde partide üyeydi. Bunun üzerine tasfiye ve üye alımlarının zorlaştırılmasına yeniden başlandı. Büyük Tasfiye boyunca Sovyetler Birliği Komünist Partisinin neredeyse bütün bölge teşkilatlarının üst kadroları tasfiye edildi ve Eski Bolşevik kadronun büyük kısmı ortadan kaldırılarak; yerlerine rejim tarafından daha güvenilir addedilen, sorgulamayan, yaratıcı olmayan, denileni yapan ve makamlarını tasfiyelere borçlu olan yeni bir parti yöneticisi nesli oluşturulmuştur. Sovyetler Birliği'nin diğer cumhuriyetlerindeki Rus olmayan Komünist Parti teşkilatları tasfiye edilerek yerlerine Rus asıllı yöneticiler atanmıştır. Sovyetler Birliği içindeki tasfiye o denli yoğun boyutlara ulaştı ki bir nesil Troçki ve tasfiye edilen diğer önde gelen komünistler hakkında bir şey bilmez hale gelmiştir.

Beliren savaş ihtimali döneminde ve Sovyetler Birliği'nin İkinci Dünya Savaşına dâhil olduğu ve *Büyük Vatan Savaşı* olarak adlandırılan 1941-1945 yılları arasındaki dönemde iktidarı elinde bulunduran Stalin, SSCB'nin savunmasında ve Almanya ile Japonya'nın yenilgiye uğratılmasında önemli bir figür olmuştur. 6 Mayıs 1941'de SSCB Halk Komiserleri Konseyi Başkanı, 30 Haziran 1941'de Savunma Komitesi Başkanı, 19 Temmuz'da SSCB Savunma Halk Komiseri ve 8 Ağustos'ta da SSCB Silahlı Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı görevlerini üstlenmiştir. Sovyet hükümetinin başı olarak, ABD ve Büyük Britanya liderleriyle birlikte 1943 yılında Tahran, 1945 yılında Kırım ve Potsdam konferanslarına katılmıştır.

Savaş sonrası dönemde Stalin, Parti Merkez Komitesi Genel Sekreterliği ve SSCB Halk Komiserleri Kurulu Başkanlığı görevlerini sürdürmüştür. Bu yıllarda Sovyet hükümeti, savaşın izlerinin silinebilmesi amacıyla çok yönlü reform faaliyetlerinde bulunmuş ve SSCB'nin uluslararası konumunu güçlendirmeyi amaçlayan bir dış politika yürütmüştür.

Stalin döneminde Türk-Sovyet ilişkileri 1930'lu yıllarda Boğazlar konusunda zaman zaman gerilse de iki ülke arasında ciddi bir çatışma yaşanmamıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş sırasında yaşanan gelişmeler ise özellikle Türk tarafında ciddi rahatsızlıklar uyandırmıştır. Bunda Stalin'in Boğazların statüsünü değiştirmek istemesi ve Sovyetler Birliği ile Almanya arasında savaş sırasındaki görüşmelerde Kars, Ardahan ve Artvin'in pazarlık konusu yapılması etkili olmuştur. Yine Sovyetler Birliği'nin Montreux Boğazlar Sözleşmesi hükümleri ve Türkiye'nin Trakya sınırı konusundaki talepleri de ilişkileri geren konuların başında gelmiştir. Sovyetler Birliği; kamuoyunu yönlendirmeye, Potsdam ile

Tahran gibi uluslararası konferanslarda Türkiye'yi savaşa dâhil etmeye ve Boğazları müttefik devletlerin savaş filolarına açtırmaya çalışmıştır. Türkiye'nin savaşa girmeme hususundaki kararlılığı sonrası Yalta Konferansı'nda Stalin, aynı konuları yeniden gündeme getirmişse de yine başarılı olamamıştır. Stalin'in Türkiye politikası İkinci Dünya Savaşı'nın seyrine göre sık sık değişiklik göstermiştir. Başlangıçta Türkiye'nin tarafsızlığını muhafaza etmesi yönünde bir politika takip eden Stalin, savaşın Sovyetler Birliği sınırına dayanması sonrası bu politikayı terk ederek Türkiye'yi savaşa çekmeye çalışmıştır. Alman ordularının Sovyet kuvvetleri tarafından mağlup edilmeye başlanması sonrasında ise bu defa yeniden Türkiye'nin tarafsızlığı politikası takip edilmeye başlanmıştır.

Potsdam Konferansı'nda Türkiye konusunu yeniden gündeme taşımaya çalışan Stalin, Boğazlar ve Montreux'nun Sovyetler Birliği'ne zarar verdiğini iddia ederek bazı hükümlerinin değiştirilmesi için girişimde bulunmuşsa da İngiltere, bu konuda Stalin'i desteklememiştir. ABD, Boğazların savaş ve barış dönemlerinde bütün ülkelerin ticari gemilerine açık olması teklifini Türkiye'ye bildirmiştir. Türkiye ise Stalin'in isteklerini bir tehdit olarak kabul etmiş ve ABD ile İngiltere'ye bir nota göndererek Boğazlar konusunda Sovyet isteklerine son verilmesini istemiştir. Bundan sonra Boğazlar konusunda ABD ile Türkiye arasındaki olumlu hava, Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki ilişkilerin zayıflamasına sebep olmuştur. Buna karşın SSCB bir taraftan Kafkaslarda etkinliğini geliştirmeye çalışırken diğer taraftan da Potsdam'daki taleplerini Türkiye'ye iletmıştır. Ayrıca 19 Mart 1945 tarihinde, 1925 Dostluk ve Tarafsızlık Paketi Antlaşması'nın uzatılmayacağı da Sovyet hükümeti tarafından bildirmiştir. Türkiye'nin sert cevabı sonrası ABD ve İngiltere ile görüşmeler yaparak amacına ulaşmaya çalışan Stalin, yayılcı faaliyetlerinden sonuç alamayacağını anlamış ve 1947'de Türkiye'ye saldırma gibi bir niyette olmadığını her iki devlete de bildirmiştir. 1948'de NATO'nun kurulması sonrası 1949'da atom bombasına sahip olduğunu açıklayan Sovyetler Birliği, Türkiye'nin NATO'ya girişine engel olmaya çalışmışsa da Türkiye, Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği'nden gelebilecek muhtemel tehlikelerin de etkisiyle 18 Şubat 1952'de NATO'ya üye olmuştur. Stalin'in 1953'te ölümü sonrasında Nikita Kruşçev zamanında Sovyetler Birliği-Türkiye ilişkilerinin temeli, Stalin zamanında bozulan ilişkilerin yeniden kurulması ekseninde gelişmiştir.

5 Mart 1953 tarihinde hayatını kaybeden Stalin, 1919-1952 yılları arasında Komünist Parti Politbüro Üyesi, 1952-1953 yıllarında Sovyetler Birliği Komünist Parti Merkez Komitesi Prezidyum Üyesi, 1925-1943 yılları arasında Komintern yönetim kurulu üyesi, 1917 yılından itibaren Tüm Rusya Merkezi Yönetim Komitesi Üyesi, 1922 yılından itibaren SSCB Merkezi Yönetim Komitesi Üyesi olmuştur. Ayrıca 3 Nisan 1922 ile 16 Ekim 1952 yılları arasında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Genel Sekreterliği ve 6 Mayıs 1941 ile 5 Mart 1953 tarihleri arasında Sovyetler Birliği Halk Komiserleri Kurulu Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1939 yılında Sosyalist İşçi Kahramanı, 1943 yılında Sovyetler Birliği Mareşali, 1945 yılında Sovyetler Birliği Kahramanı ve yine aynı yıl en yüksek askeri rütbe olan Sovyetler Birliği Generalissimo unvanlarını almıştır. Ayrıca, üç kez Lenin Nişanı, iki kez Zafer Nişanı, üç kez Kızıl Bayrak Nişanı, bir kez Suvorov Nişanı, bir kez Moskova'nın Savunması Madalyası gibi diğer başka madalyalar ile de ödüllendirilmiştir.

Stalin çok sayıda eser kaleme almıştır. 1913 yılında yayınladığı *Marksizm ve Ulusal Sorun*, 1924 yılında yayınladığı *Leninizmin İlkeleri ve Troçkizm mi Leninizm mi?* ve 1946 yılında yayınlanan *Leninizm Üzerine* eserlerinden bazılarıdır.

Hastalığı ve vefatı sürecinde Türk basını Stalin'in sağlık durumunu yakından takip etmiştir. *Ulus*, *Rus Mareşali Stalin Koma Halinde* başlıklı haberi ile konu hakkındaki ilk haberi yayınlamıştır. 2 Mart gecesi geçirmiş olduğu beyin kanaması neticesinde komaya girdiğinin bildirildiği habere göre Stalin, aynı zamanda solunum sıkıntıları yaşamaya

başlamıştır. Anadolu Ajansı ise 5 Mart 1953 tarihinde Sovyetler Birliği'nden edindiği bilgiye istinaden Stalin'in Moskova saatine göre 21.50'de öldüğü bilgisini kamuoyuna duyurmuştur.

Türk basını gibi dünya gazeteleri de Sovyet liderinin vefatını manşetten duyurmuşlardır. Örneğin İngiliz basınının önemli gazetelerinden *The Times*'ta Stalin'in hastalığı ile ilgili çıkan ilk haber 5 Mart 1953 tarihlidir. *Bay Stalin'in Hastalığının Vahameti* başlıklı haberde Moskova Radyosu'nun yayınlarına göre 1 Mart 1953 Pazar günü Stalin'in beyin kanaması geçirdiği ve bunun sonucunda kısmi felç ile bilinç kaybı ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Haberin devamında Komünist Parti Merkez Komitesi ile Sovyet Hükümeti'nin meselenin farkında olduğu ve Stalin'in ağır hastalığı yüzünden kendisinin devlet işlerinin yürütülmesinden uzun süre uzak kalacağını beklendiği okuyucularla paylaşılmıştır. Aynı gazetede Stalin'in ölümüne ilişkin çıkan ilk haberler 6 Mart 1953 tarihinde, yani Stalin'in ölümünden bir gün sonra yayınlanmıştır. 6 Mart'ta çıkan ilk haber *Mareşal Josef Stalin 29 Yıl Boyunca Rusya'nın Diktatörü* başlığıyla çıkmıştır. *The Times* içerisinde tam sayfa verilen haberin başında Josef Stalin'in tıpkı Vladimir İlyiç Lenin gibi Rusya'nın kriz dönemlerini başarıyla atlatmasını sağladığı ve Napolyon'dan beri Rusya'nın maruz kaldığı en büyük tehlikeyi bertaraf ettiği belirtilmiştir. Haberde Stalin'in, Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloğundaki ülkelerin mutlak hâkimi olduğu ifade edilmiştir. Haberin kalan kısımlarında ise sırasıyla Stalin'in hayatı, Komünist Parti'nin başına geçmesi, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki faaliyetleri ile yürüttüğü iç ve dış politikaları hakkında bilgi verilmiştir. Haberin sonunda ise Stalin'in hastalığı hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

The Times'ta Stalin'in ölümü hakkında 6 Mart 1953'te çıkan ikinci haber *Bay Stalin'in Ölümü* başlığıyla okuyucularla paylaşılmıştır. Habere göre, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Sovyetler Birliği Bakanlar Konseyi, 6 Mart 1953 tarihi sabah saatlerinde Josef Stalin'in 5 Mart'ta Moskova saatine göre 21.50'de öldüğü radyo yayınıyla duyurulmuştur. Haberin devamında SBKP Merkez Komitesi'nin Stalin'in ölümüne ilişkin yaptığı resmî açıklamaya ve Stalin'i tedavi eden doktorların Sovyetler Birliği Telgraf Haber Ajansına (TASS) verdikleri demece de yer verilmiştir.

Stalin'in ölümü dolayısıyla Ankara'da bulunan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Büyükelçiliği'nde bayraklar yarıya indirilmiş, açılan taziye defteri Türk hükümeti yetkilileri ve siyasetçiler tarafından imzalanmıştır. İsmet İnönü, Kasım Gülek, Cumhurbaşkanı adına Nurullah Tolon ve Başyaver Albay Nurettin Alpkartal ile Dışişleri Bakanlığı adına Büyükelçi Cevat Açıkalın taziye defterini imzalayanlar olmuştur.

Cevat Açıkalın, Korgeneral Fevzi Mengüç ile Kurmay Albay Nurettin Alpkartal'dan oluşan Türk heyeti 8 Mart 1953 tarihinde Stalin'in cenaze törenine katılmak için Ankara'dan hareket etmişlerdir. 9 Mart 1953 tarihinde gerçekleşen cenaze töreni sonrasında Stalin, Kızıl Meydan'da Lenin Mozolesi'nin yanına defnedilmiştir.

Stalin'in ölümünün yankıları sadece Sovyetler Birliği'nde değil, Doğu Bloğu içinde bulunan diğer ülkelerde de hissedilmiştir. *The Times* gazetesinin 14 Mart 1953 tarihli nüshasında yayınlanan bir haberinde TASS'ın ve Sovyet radyolarının Polonya, Romanya ve Çekoslovakya başta olmak üzere bütün Doğu Bloğu ülkelerinde Stalin için taziye mesajlarının yayınlandığını ve halkın Stalin'i coşkuyla andığı haberlerine yer verilmiştir.

Çağatay BENHÜR

KAYNAKÇA

Gazeteler

Pravda (6 Mart 1953)

The Times (5 Mart 1953-14 Mart 1953)

Ulus (5 Mart 1953- 9 Mart 1953)

Telif Eserler

ALEKSANDROV, G. F., vd., **J.V. Stalin (Kısa Biyografisi)**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1990.

ASLAN, Zehra, TEMEL, Mehmet, "Lenin (Vladimir İlyiç Ulyanov)", **Atatürk Ansiklopedisi**, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara 2020.

BENHÜR, Çağatay, "Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S 15, Konya 2004, s.325-337.

BENHÜR, Çağatay, **Stalin Dönemi Türk Rus İlişkileri (1924-1953)**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2008.

BRACKMAN, Roman, **The Secret File of Joseph Stalin: A Hidden Life**, Frank Cass, Londra 2005.

GETTY, John Archibald, NAUMOV, Oleg V., **The Road to Terror: Stalin and the Self-Destruction of the Bolsheviks, 1932-1939**, Yale University Press, New York 1999.

LOVELL, Stephen, **The Soviet Union: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, New York 2009.

MONTEFIORE, Simon Sebag, **Stalin: The Court of the Red Tsar**, Phoenix, Londra 2004.

RAUCH, Georg von, GUSTAV, Hilger, **Lenin, Stalin**, Feniks, Rostov-Na-Donu 1998.

RİASANOVSKY, Niholas V., STEINBERG, Mark D., **Başlangıçtan Günümüze Rusya Tarihi**, Çev. Figen Dereli, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2016.

SAKWA, Richard, **The Rise and Fall of the Soviet Union 1917-1991**, Routledge, Londra 1999.

STALİN, **Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya**, Ed. A. M. Prohorov, İzdatelstvo "Sovetskaya Entsiklopediya", C.24/1, 3. Baskı, Moskova 1977.

STALİN, **Sovetskaya İstoriçeskaya Entsiklopediya**, Ed. E. M. Jukov, İzdatelstvo "Sovetskaya Entsiklopediya", C.13, Moskova 1971.

WOOD, Alan, **Stalin and Stalinism**, Routledge, New York 2005.

YEL, Selma, "1936 Yılından Sonra Değişen Dünya Şartları Rusya Federasyonu ve Türkiye Arasında Boğazlar Meselesi", **Soğuk Savaş'tan Günümüze Türk-Rus İlişkileri**, Çev. Ve Yay. Haz. İlyas Kemaloğlu , İrina Svistunova, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2015, s.5-56.

23/02/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/josef-stalin-1879-1953/?pdf=3905> adresinden erişilmiştir